

dan wordt het beoogde doel veel eenvoudiger bereikt door den bestaanden vorm van de driemaandelijksche afrekeningen met 's Rijks schatkist te behouden en bij elke afrekening over te leggen een kasrekening, waarin het verschil tusschen het saldo schuld van het korps aan het Rijk en het saldo in de kassen van het korps wordt opgehelderd. Dat aan laatstbedoelde wijze van verantwoording ook door de Algemeene Rekenkamer de voorkeur zou worden gegeven mag worden afgeleid uit het verslag van dat Staatscollege nopens hare werkzaamheden over het jaar 1902, waarin op bladz. 55 wordt medegedeeld, dat het der Kamer wenschelijk voorkomt, dat, „afgescheiden van de thans reeds bestaande verantwoording ten opzichte der begrooting, van de eigenlijke kassen der korpsen aan haar verantwoording wordt gedaan.”

Nopens den vorm dier verantwoording zou met de Algemeene Rekenkamer in overleg moeten worden getreden.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1905.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van de beschouwingen en opmerkingen, voorkomende in het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, naar aanleiding van het onderzoek van het wetsontwerp tot vaststelling van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1905, heeft de ondergeteekende de eer het volgende te doen kennen.

Met ingenomenheid is door hem kennis genomen van de meening van die leden, die van oordeel waren, dat de toestand van 's lands geldmiddelen den doorslag behoort te geven bij de beantwoording van de vraag, of al of niet met eene snellere voltooiing van de kringstelling van *Amsterdam* zal kunnen worden aangevangen.

Waar door den ondergeteekende herhaaldelijk uitdrukking is gegeven aan de waarde, die ook zijnerzijds gehecht wordt aan een spoedig afwerken dier stelling, daar zal het wel geen nadere mededeeling vereischen, dat hij niet dan zeer ongaarne voor de naaste toekomst van dat denkbeeld heeft moeten afzien.

Aangezien de eerstvolgende jaren de Staatsbegrooting bezwaard zal worden ten gevolge van de uitgaven, voor de verwapening der bereiden artillerie gevorderd, is de beantwoording van de vraag, of, wanneer die uitgaven de begrooting niet meer zullen bezwaren, zal kunnen worden besloten tot het aangaan van eene geldleening om daaruit de kosten van de voltooiing der Stelling te dekken, thans niet wel mogelijk. Uit den aard der zaak kunnen tal van — niet alle te voren bekende — omstandigheden van invloed zijn op eene om trent die vraag te nemen beslissing en moet de Minister van Oorlog daarbij ook rekening houden met den toestand van 's Rijks financiën en in overleg handelen met zijne ambtgenooten.

Met het gevoelen der leden, die van oordeel waren, dat de Stelling, al moge zij dan niet geheel zijn voltooid, toch wel met hoop op goeden uitslag te verdedigen is, wordt geheel ingestemd.

Het verdedigingsvermogen der Stelling aan de West- en Noordwestzijde is door de voltooiing van de aldaar aanwezige forten aanzienlijk vermeerderd, zoodat aan die zijde een geduchte weerstand, met hoop op goeden uitslag, kan worden ontwikkeld.

Toch blijft het afwerken der overige forten een dringende eisch en moeten ook op bedoeld gedeelte nog verschillende verbeteringen worden uitgevoerd om, desvereischt, met meerdere zekerheid eene hardnekkige verdediging te kunnen voeren.

Wat de meening van enkele leden betreft, die het zeer twijfelachtig blijven vinden, of de Stelling, ook na hare voltooiing, met goed gevolg zal kunnen worden verdedigd, zoo wenscht de ondergeteekende in herinnering te brengen, dat reeds meermalen door hem is medegedeeld, dat de Stelling van

Amsterdam na hare voltooiing eene bij uitstek sterke zal worden en voor een aanvaller zeer ernstige bezwaren zal opleveren, zoodat men omtrent het behoud van die Stelling in de toekomst volkomen gerust kan zijn.

De vermeerstering van de sluizen bij *IJmuiden* zal niet dan na hevigen strijd mogelijk zijn. Zoolang de forten bij *IJmuiden* en bij *Velsen* in onze handen zijn, kan den vijand het bezit van het *Noordzeekanaal* steeds met goed gevolg betwist worden. Een bombardement van die sluizen van uit zee zou weinig doeltreffend zijn. Niet alleen is daarvoor een groote voorraad munitie noodig, maar ook, al zou het den vijand gelukken een stel sluisdeuren te vernielen, dan blijven er nog twee stellen over, voordat de geheele afsluiting verdwenen zal zijn.

Mochten de sluizen vernield worden of wel in 's vijands handen vallen, en het dezen daardoor mogelijk zijn, veel water in de Stelling te voeren, dan zullen daarvan ongetwijfeld nadeelen ondervonden worden. Die nadeelen zullen echter, zooals reeds meermalen is gezegd, niet het verlies van de Stelling ten gevolge behoeven te hebben.

Het dreigen met het doorsteken van den *Noorder-Lekdijk* behoeft op een' krachtigen verdediger geen indruk te maken, terwijl het doorsteken zelf ook den vijand zou dwingen tot het beperken van zijne krijgsverrichtingen, vermoedelijk tot het opbreken van het beleg van *Amsterdam*.

Wat betreft de vraag, welke de totale uitgaven zullen zijn voor de algeheele afwerking en voltooiing van de Stelling van *Amsterdam*, zoo kan worden medegedeeld, dat, wanneer die Stelling zal zijn voltooid, overeenkomstig het gestelde in de bij schrijven van 9 October 1903 aan de Tweede Kamer der Staten Generaal, uitsluitend ter kennisneming voor de leden, aangeboden Nota, betreffende de werkzaamheden, die voor het verder afwerken van de Stelling van *Amsterdam* worden noodig geacht, die uitgaven — ongerekend de kosten voor bewapening en approviandeering — ruim 32 *millioen* zullen hebben bedragen.

Zooals reeds het vorige jaar in de Memorie van Antwoord nopens de Vestingbegrooting voor 1904 werd medegedeeld, zou het niet verder afwerken van de kringstelling met permanente versterkingen, die nu reeds voor een zoo belangrijk deel zijn voltooid, als een ramp voor onze verdediging moeten worden beschouwd. Met het oog op die meening, kan het denkbeeld, om door eene enquête-commissie deze quaestie te doen nagaan, dan ook geene instemming vinden.

Met het onderzoek van de vraagstukken, betreffende de approviandeering van de Stelling van *Amsterdam* wordt voortgegaan. Nadat de commissie tot onderzoek van het vraagstuk der graanvoorziening hare taak had volbracht is eene commissie ingesteld tot onderzoek van het vraagstuk, betreffende de brand- en lichtstoffen.

Deze commissie is met haren arbeid nog niet gereed, in verband met een door haar in te stellen onderzoek omtrent het langs electrischen weg vervaardigen van briquetten uit veenslik.

Intusschen is eene commissie benoemd, in zake de voorziening in de behoefte aan vee en de verzorging van den veestapel. Het door laatstbedoelde commissie in te dienen verslag zal waarschijnlijk binnen een niet te lang tijdsverloop kunnen worden te gemoet gezien.

Verder ligt het in de bedoeling omtrent de regeling van de verpleging van de burgerbevolking der Stelling bij eene eventueele insluiting, door eene commissie van deskundigen advies te doen uitbrengen.

Er bestaat geen reden om aan te nemen, dat het vraagstuk betreffende de approviandeering der Stelling van *Amsterdam*, niet voor oplossing vatbaar zou zijn. Deze oplossing wordt geheel beheerscht door de daarvoor beschikbaar te stellen gelden.

Omtrent de totale uitgaven voor de approviandeering kan thans nog geene raming worden gemaakt.

Omtrent de capaciteit van de prise d'eau der drinkwatervoorziening op het terrein aan het *Nieuwe Meer* kan worden medegedeeld, dat met het proefpompen in Augustus jl. een aanvang is gemaakt; dat de hoeveelheid aan de prise d'eau ontnomen water geleidelijk is en wordt vermeerderd en dat thans eene hoeveelheid van ± 12000 M³. per dag wordt opgepompt.

Daarbij is tot dusverre gebleken, dat het water van goede hoedanigheid blijft en dat met grond mag verondersteld worden, dat ook 15000 M³. water per etmaal aan den bodem onttrokken kan worden, zonder dat de hoedanigheid van het water daardoor zal achteruitgaan.

Hoewel een definitief oordeel niet uitgebracht kan worden, alvorens het proefpompen nog gedurende een drietal maanden zal zijn voortgezet, is de waarschijnlijkheid dus zeer groot, dat de uitkomst bevredigend zal blijken te zijn.

Uit laatstgenoemden termijn blijkt voldoende, dat het dezerzijds niet in de bedoeling kan liggen, tijdens de mondelinge behandeling den betrekkelijken begrotingspost met de voor de uitbreiding noodige som te verhoogen.

De ondergeteekende behoudt zich echter voor, de zaak in den loop van 1905 bij suppletoire begroting aanhangig te maken, indien zulks, ook in verband met de uitkomsten van het proefpompen, wenschelijk mocht voorkomen.

De rapporten betreffende de oefeningen in de Stelling van Amsterdam in 1903 gehouden, zijn ingekomen. De eischen der defensie laten niet toe, die rapporten openbaar te maken. De ondergeteekende is evenwel bereid die bescheiden ter griffie van de Kamer, uitsluitend ter kennisneming van de leden, te doen neerleggen.

Aangaande de vraag of de eerstgebouwde forten, en in het bijzonder dat te *Abcoude*, nog bestand zijn tegen het moderne geschut, zij medegedeeld, dat het genoemde fort en de overige verdedigingswerken der Stelling van Amsterdam, welke van ouderen datum zijn dan dat fort, wat hunne grondwerken aangaat, tegen het moderne geschut bestand zijn, doch dat zulks niet geheel het geval is met de bomvrije gebouwen in die werken, aangezien deze geacht kunnen worden geen voldoende weerstandsvermogen te bezitten tegenover het zwaarste worpgeschut, dat een vijand daartegen zou kunnen aanwenden. Met het oog hierop, ligt het dan ook in de bedoeling, als onderdeel van de geleidelijke afwerking van genoemde Stelling, eenige dier bomvrije gebouwen te verbeteren door verzwaring van de gewelfdekkingen met beton, waardoor een voldoende weerstandsvermogen, ook tegenover het zwaarste belegeringsgeschut verkregen zal kunnen worden.

In de hiervoren aangehaalde Nota betreffende de werkzaamheden, die voor het verder afwerken van de Stelling van Amsterdam worden noodig geacht, is dan ook de uitvoering van bedoelde verbeteringen opgenomen.

Betreffende de ter sprake gebrachte drie stukken zwaar geschut zij medegedeeld, dat de onderheide betonbeddingen voor die vuurmonden nooit eenige zakking of onvasten stand hebben vertoond.

Die vuurmonden zijn vervoerd, omdat wegens den veranderden toestand van het vaarwater, op het fort bij *Durgerdam*, met vuurmonden van minder vermogen kon worden volstaan en door de aldaar vroeger opgestelde kanonnen van 24 c.M. L/35 in de Stelling van den Helder eene aanmerkelijke verbetering in de bewapening kon worden verkregen.

De ondergeteekende mag zich niet ontveinzen, dat het artilleristisch vermogen der vestingwerken bij *Neuzen* en *Ellenoutsdijk* niet meer op de hoogte van den tijd is, zoodat op den duur verbetering niet zal kunnen uitblijven, zooals te zijner tijd zal blijken zoodra mededeeling kan worden gedaan van de voorstellen betreffende de herziening en aanvulling der defensiemiddelen aan de zeezijde, ingediend door de commissie in zake samenwerking van land- en zeemacht, waaromtrent nog overleg met den Minister van Marine moet plaats hebben.

Art. 4. Het door sommige leden in overweging gegeven denkbeeld, om, met het oog op den toestand van 's lands geldmiddelen, in 1905 niet te beginnen met het afwerken van de forten bij *Kudelstaart* en bij de *Kwakel*, kan door ondergeteekende niet worden aanvaard. Zooals reeds hiervoor werd medegedeeld, is hij er niet dan zeer ongaarne toe overgegaan, eene begroting, waarbij van eene snellere voltooiing van de Amsterdamsche Stelling werd afgezien, in te dienen, doch om met den voortgang aan die Stelling nagenoeg geheel op te houden, daartoe bestaat, ook voor wat den toestand van 's lands geldmiddelen betreft, geene aanleiding.

De technische redenen, welke het wenschelijk deden achten den bouw van het fort bij *Hoofddorp* niet te overhaasten, zijn gelegen in den aard van den ondergrond, waarop dit fort wordt gebouwd.

Eene desbetreffende beproeving leidde er toe, om het maken van de kunstwerken niet te doen aanvangen vóór dat die ondergrond, door de ter verhooging van het weerstandsvermogen toegepaste belastingen, geheel tot rust zoude zijn gekomen.

's Gravenhage, 13 December 1904.

*De Minister van Staat,
Minister van Oorlog,*

J. W. BERGANSIUS.